

ÚJABB ADATOK A 10. SZÁZADI TEXTILLELETEK KUTATÁSÁHOZ Honfoglalás kori temető Derecske–Nagymező–dülő lelőhelyről

BERTA NORBERT* – HARANGI FLÓRIÁN** – E. NAGY KATALIN*** – TÜRK ATTILA****

BEVEZETÉS

A honfoglalás kori hagyatékek régészeti kutatásában az utóbbi évtizedben egyre nagyobb szerepet kaptak a szervesanyag-maradványok¹ és azok modern vizsgálati módszerei. A ritka lelettípus ugyanis töredékessége ellenére hatalmas információs bázisnak bizonyult. Közöttük első helyen a textiltöredékeket említhetjük, amelyekről összefoglalóan elmondhatjuk, hogy a 10. századi hagyatékban ma már azonosíthatunk egy jobb (sűrűbb), és egy gyengébb minőségű lenvászon textilt. Ugyanakkor folyamatosan bővült a magyarokkal kapcsolatos írott forrásokból jól ismert selyemleletek száma is, sőt kötéstan szempontból már itt is több változatot tudunk elkülöníteni. Korábban a selyemmaradványok között szinte kivétel nélkül csak *samit*okat ismertünk, amely általánosan elterjedt típus volt a vizsgált korszakban. A 2012-es tarpai megfigyelést² követően azonban 2016-ban, szintén Kelet-Magyarországon, Derecske határában egy újabb *taqueté* szövésű selyemlelet került elő. Az itt bemutatásra kerülő derecskei lelet rámutatott arra, hogy a *taqueté* selyem nem egyedi jelenség a 10. századi hagyatékban. Ennek a megfigyelésnek pedig az ad különös jelentőséget, hogy a korszak nagyszámú nyugat- és észak-európai selyemmaradványai között eddig még nem közöltek ilyet, sőt Bizánc területén is ritkaság. A *taqueté façonné* selymek tehát annak lehetőségét vetik fel, hogy a honfoglalók – az írott és régészeti adatok által is egyértelműen azonosított nyugat-európai mellett – más selyemforrásokkal is rendelkez(het)tek egykor, talán épp keleti kapcsolataiknak köszönhetően.

A LELŐHELY

Derecske-Nagymező–dülő lelőhelyen (lh. azonosító: 61770) 2016 szeptemberében az M35 autópálya Debrecen és Berettyóújfalu közötti szakaszának építését megelőző feltárása során egy nagy kiterjedésű, több korszakú lelőhelyen három honfoglalás kori sír került elő. A feltárásra a Salisbury Kft. és a Debreceni Déri Múzeum együttműködésében került sor. A 643. objektumban (sír) (1–2. kép) a korszakra jellemző lelettípusok:³ ezüst alapú ötvözetből készült öntött gömbsorcsüngős fülbevaló, aranyozott, kerek és rombusz alakú ruhaveretek, lábbeliveretek, négyzetes övveretek és réz alapú ötvözetből készült sodrott huzalkarperec, valamint fülesgombok (3. kép) kerültek elő. A fémleletekben gazdag 10. századi női sírból jelentős textilanyagot sikerült megmenteni, összesen 16 darab töredéket.⁴

* Salisbury Régészeti Kft. Budapest, berta.norbert@salisburykft.hu

** PPKE Régészettudományi Intézet, Piliscsaba, harangif@gmail.com

*** Iparművészeti Múzeum, Budapest, enagykati42@gmail.com

**** PPKE Régészettudományi Intézet, Piliscsaba, turk.attila@btk.mta.hu

¹ Legutóbb: Kissné Bendefy, M. – Petkes, Zs. – Türk A.: Archaeological evidence for leatherworking in the Hungarian conquest period (Sárbogárd-Tringer-Tanya, Grave 33) (Újabb régészeti adatok a honfoglalás kori bőrművességhez [Sárbogárd-Tringer-tanya 33. sír]). In: *A népvándorlaskor fiatal kutatóinak XXIV. konferenciája Esztergom 2014. november 4–6.* II. Főszerk.: Türk Attila, szerk.: Balogh Csilla, Major Balázs. *Studia ad Archaeologiam Pazmaniensiae* No. 3.2 – Magyar Őstörténeti Témacsoport Kiadványok 3.2. (Budapest–Esztergom 2016) 499–522.

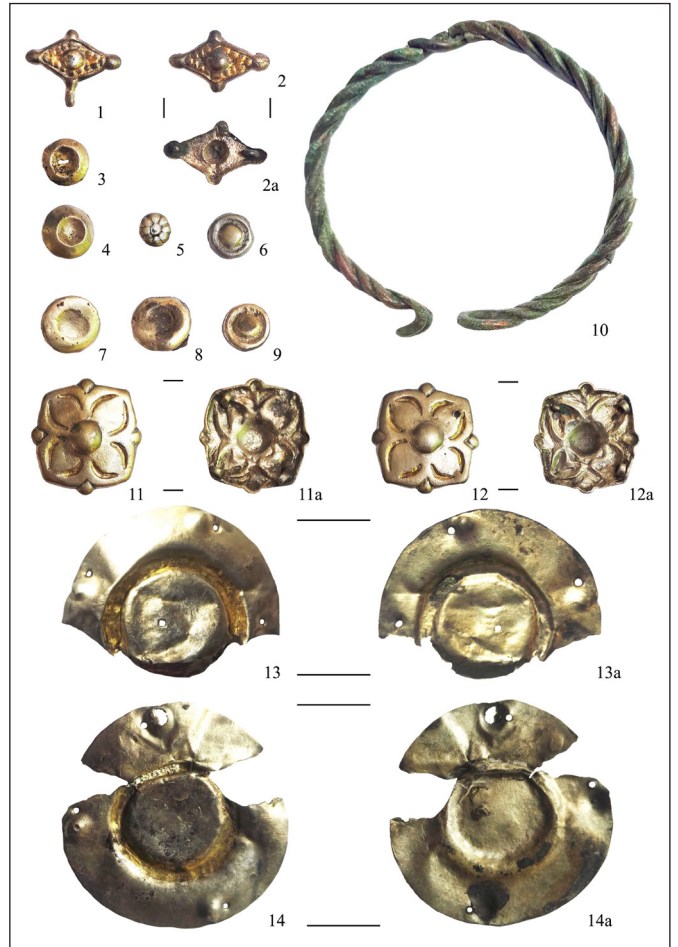
² Békési-Gardánfalvi Magdolna – Hofmann Tamás – Fehér Sándor: *Pásztázó elektronmikroszkóp energia-diszperzív röntgen-analizátorral (SEM-EDX) anyagvizsgálati módszer alkalmazhatósága régészeti textilek szál- és színezékvizsgálatában* I. In: *ISIS. Erdélyi Magyar Restaurátor Füzetek* 17 (2017) 13–21.

³ DDM ltsz.: 61770.643.01–82.

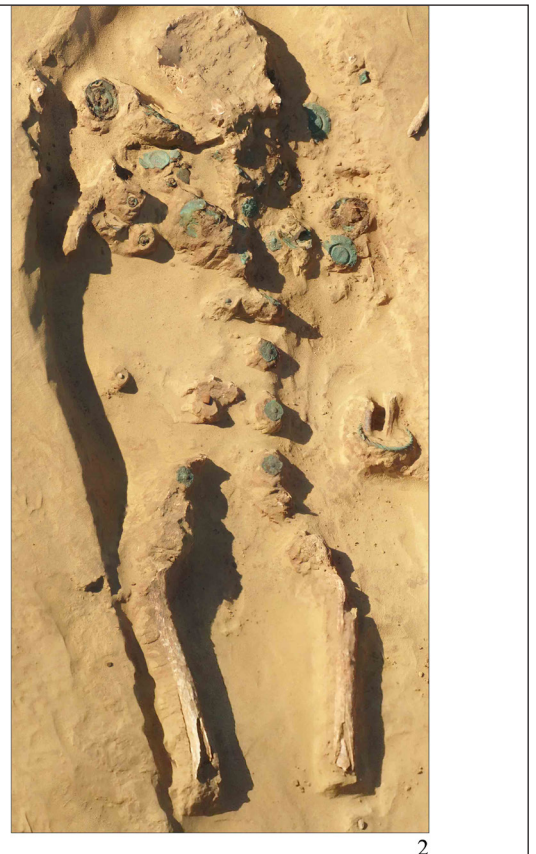
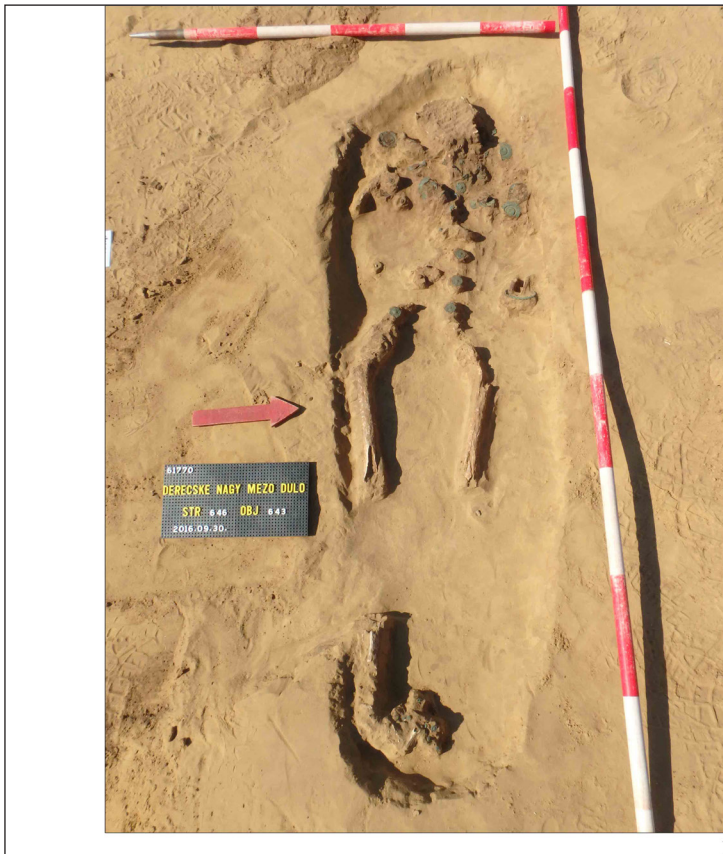
⁴ A textiltöredékek a nyilvántartásba vételnél anyagmaradványként nem kaptak önálló leltári számot, hanem a kapcsolódó fémleletek számával hivatkozunk. Típusaik alapján a következő csoportjaikat különíthetjük el: vetülék kompozit kötéses textilek: DDM 61770.643.27., DDM 61770.643.28.; *samit*: DDM 61770.643.01., DDM 61770.643.26., DDM 61770.643.73., DM 61770.643.36.; *taqueté*: DDM 61770.643.07., DDM 61770.643.02., DDM 61770.643.09., DDM 61770.643.17.; vereten megfigyelt apró selyemtöredékek: DDM 61770.643.42., DDM 61770.643.20., DDM 61770.643.24.; vásznak: DDM 61770.643.17., DDM 61770.643.80; nem azonosítható: DDM 61770.643.28.

1. kép. Derecske–Nagymező-dűlő 643. objektum, sírrajz

3. kép. Válogatás a sír jellegzetes leleteiből

2. kép. Derecske–Nagymező-dűlő 643. objektum, sírfotó

A szerves anyagból készült leletek között néhány bőrmaradvány is fennmaradt az ezüst veretekhez korrodálva, fémsókkal átítatott állapotban. A sír anyagának feldolgozásába bekapcsolódott a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Régészettudományi Intézete és a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Restaurátor és Restaurátorképző Központja is.

A 10–11. SZÁZADI RÉGÉSZETI TEXTILMARADVÁNYOK TUDOMÁNYOS KUTATÁSÁNAK TÖRTÉNETE

A honfoglalás kori textilek már a korszak hagyatékáról közölt legkorábbi munkákban is fellelhetők,⁵ de tényleges kutatásuk a Bálint Csanád által a Szabadkígyós-Pálligeti táblában feltárt temető textilmaradványainak vizsgálata során indult meg. Sokáig ez a feldolgozás számított meghatározónak a témában, amelyről magyar nyelven a Békés Megyei Múzeumok Közleményeinek 1. számában 1971-ben több tanulmány is megjelent.⁶ Ezt követően hosszú ideig T. Knotik Márta maradt a honfoglalás kori textil kutatás folytatója Magyarországon, ő dolgozta fel restaurátorként a madarasi temető textilpántjait, ami igen fontos mérföldkő volt a honfoglalás kori viseletkutatásban.⁷

Újabb áttörést a korszak textilmaradványainak kutatásában az a kutatócsoport ért el, amelyet E. Nagy Katalin restaurátor, Bíró Ádám, Bollók Ádám, Költő László, Langó Péter és Türk Attila régészek alkottak. A fonyódi, felehetően magányos sírból származó nagyméretű selyemmaradvány teljes körű elemzését végezték el, és ők közölték a honfoglalás kori leletek első biztos színanyag-meghatározását is.⁸ Szintén ehhez a szerzőcsoporthoz köthető a Kárpát-medencei textilek minden korábbinál nagyobb gyűjtésen alapuló összefoglaló közlése, amely *Textile remnants in the archaeological heritage of the Carpathian Basin from the 10th–11th centuries* címmel jelent meg. A szerzők széles körű vizsgálatot végeztek a honfoglaló magyarság selyemhasználatára vonatkozó történeti források alapján és a keleti, valamint a bizánci párhuzamok is jelentős előrelépést hoztak.⁹

A DERECSKE-NAGYMEZŐ-DÜLŐ 643. SZÁMÚ OBJEKTUM (SÍR) TEXTILLELETEI

A derecskei sír textilei között megtalálhatók mind az állati-, mind a növényi eredetű szálanyagokból készült textíliák. Közülük az előbbi csoportba az ún. vetülékkompozit kötéssel készült selymek maradványait, míg az utóbbiba a vászonmaradványokat sorolhatjuk. A vásznak a 10. századi sírokban korábban találtak nagy részéhez hasonlóan valószínűleg lenből készültek.¹⁰

A sír textilei főként a felsőtesten előkerült nagyméretű ezüstkorongok által védve maradtak meg. Jó megtartásuk mellett a gyors és szakszerű textilrestaurátori beavatkozásnak köszönhetően többségük a fémléletekről leválasztható és megmenthető volt. A lemezes korongok, bár elsőre hajfonatdíszeknek tűnnek, azonban a temetkezés elemzése során kiderült, hogy sehol sem kapcsolódott hozzájuk fém hátlap, mint a hajfonatkorongok többségénél. Ugyanakkor a hátoldalon mindenhol megfigyelhetők voltak a felsőruházat-

⁵ Hampel József: A honfoglalási kor hazai emlékei: *A magyar honfoglalás kútffői*. Szerk.: Pauler Gyula – Szilágyi Sándor (Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1900.)

⁶ Bálint Csanád: X. századi temető a szabadkígyósi-pálligeti táblában. *A Békés Megyei Múzeumok Közleményei* 1 (1971) 49–88; T. Knotik Márta: A szabadkígyósi X. századi sírok textil-maradványainak vizsgálata. *A Békés Megyei Múzeumok Közleményei* 1 (1971) 105–114; Gulyás Sándor: A szabadkígyós-pálligeti táblában feltárt X. századi sírok leleteinek botanikai elemzése. *A Békés Megyei Múzeumok Közleményei* 1 (1971) 115–126.

⁷ Köhegyi Mihály – T. Knotnik Márta: A madarasi (Bács-Kiskun m.) honfoglaláskori temető textilpántjainak vizsgálata. *Cumania* 7 (1982) 191–200.

⁸ E. Nagy et al.: Byzantine silk fragments from a tenth-century grave at Fonyód New data on a garment in the tenth-century Carpathian Basin. *Ars Decorativa* 27 (2009) 21–49.

⁹ Bollók et. al.: Textile remnants in the archaeological heritage of the Carpathian Basin from the 10th–11th centuries. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 60 (2009) 147–221.

¹⁰ Bollók et. al. : Textile remnants in the archaeological heritage of the Carpathian Basin from the 10th–11th centuries. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 60 (2008) 154.

ból származó textilmaradványok, így az (ál)szegecsdudorok¹¹ helyett a felerősítésben a varrólyukak játszottak szerepet. Hajfonatkorong szerepüket nagy darabszámuk miatt is kizárhatjuk.

A korongok által konzervált selyemmaradványok között az ún. vetülékkompozit kötések mindkét fajtája megtalálható: a honfoglalás kori sírok meghatározható selyemmaradványainak döntő többségét alkotó *samit* (vetülékkompozit sávolykötés) (5. kép) mellett a kuriózumnak számító *taqueté* (vetülékkompozit vászonkötés) is (4. kép). Mindkét textiltípusban közös, hogy ún. húzószinóros szövőszéken készültek, amely a Kr. u. 3. századtól terjedt el a Római Birodalom területén, és ez vált a bizánci műhelyek elterjedt szövőszéktípusává is.¹²

A tarpai után a derecskei sírban is megfigyelt *taqueté* készítéstechnikai párhuzamai a keleti Mediterráneumból kerültek elő a késő antikvitás korából, de elsősorban gyapjúból.¹³ Selyemből készült polikróm *taqueté* lelet csak Iránból ismert a korszak hagyatékában,¹⁴ valamint Moszcsevoja Balka lelőhelyről közöltek még ilyen szövással készült díszítetlen kínai eredetű darabokat.¹⁵

A derecskei sír egyik *taqueté* töredékén is megfigyelhető az egykori (geometrikus) apró minta kis részlete (6. kép), amely a honfoglalás kori leletanyagban igen ritka. Az utolsó, hasonlóan mintás darab 1875-ben Nagyteremiárról került elő, és egy szőlősgazda szolgáltatta be.¹⁶ A derecskei textiltöredékeken sikerült két szint is azonosítani, a kéket és a vöröset. Ezek a színek gyakoriak voltak a korszakban, de megfigyelésükre csak igen ritkán nyílt lehetőség a Kárpát-medencei régészeti leletek között a természetes színezőanyagok lebomlása miatt.¹⁷ A leggyakoribb festékanyag a bizánci textilek esetében a festőbuzér volt, de ez csak kémiai vizsgálatokkal mutatható ki.¹⁸ A festőbuzért indigotin tartalmú növényekkel keverve előállíthattak pl. ún. hamis bíbort is.

Selyemmaradványok kerültek elő a halott övét díszítő négyszögletes alakú veretekről is (7. kép), amelyek sírban való helyzete alapján feltételezhető, hogy – a karosi honfoglalás kori temetőkben megfigyeltekhez hasonlóan – a bőrszík lelőgő végét a vállhoz hajtották (1. kép).¹⁹

A sírból előkerültek további ruhadíszek is, pl. rombusz alakú és kerek ruhaveretek, amelyek nagy valószínűséggel az alsóruházatot díszítették. Az egyik rombusz alakú veret hátoldalán kisméretű selyemtöredék maradt fenn (7. kép), amely arra utal, hogy a selyemtextil az alsó ruházatnál is szerepet kaphatott. Ez utóbbi esetben elvileg két variációval számolhatunk: vagy csak a ruha széleit szegték selyemmel, vagy a teljes alsóruházat selyemből készült. Mindkettőre ismerünk példát a Kárpát-medence honfoglalás kori

¹¹ A fenti megfigyelés alapján a szegecsdudorok esetében igen valószínű, hogy azok csak álszegecs-dudorok voltak, vagyis tovább bővíthető azon honfoglalás kori díszítőelemek köre, amelyek korábban funkcióval rendelkező elemekből alakultak ki. A megfigyelést Strohmayer Ádám ötvös-cizellőr szakértőnek köszönjük.

¹² Bollók et. al.: Textile remnants in the archaeological heritage of the Carpathian Basin from the 10th–11th centuries. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 60 (2008) 153; K. Burnham, Dorothy: *A Textile terminology. Warp and Weft.* (Routledge & Keagan Paul, London and Henley, 1980) 180.

¹³ Petra Linschied: *Die frühbyzantinischen Textilien des Römisch-Germanischen Zentralmuseums* (Verlag des Römisch-Germanischen Zentralmuseums, Mainz 2016), 20; 131–132. Hasonló 4–5. századi szövetmaradványokat őriznek Budapesten az Iparművészeti Múzeumban is 52.3534.1 és 8626. leltári számon, illetve szintén itt található egy feltehetően a 10–12. századra datálható egyiptomi eredetű gyapjú *taqueté* 8627.a–b leltári számon.

¹⁴ <http://www.clevelandart.org/art/1975.45> (utolsó meglekintés: 2018.11.28.)

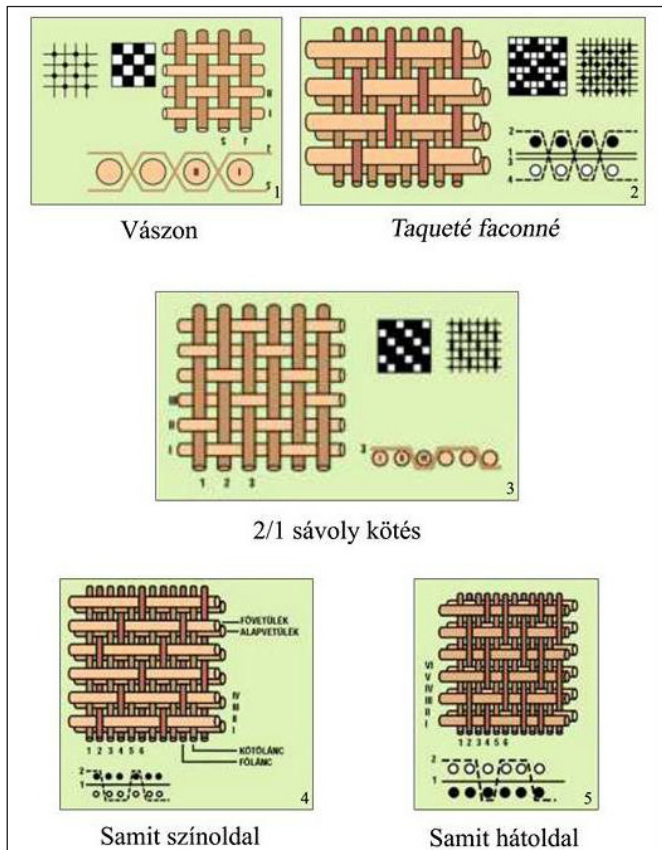
¹⁵ Bollók et. al.: Textile remnants in the archaeological heritage of the Carpathian Basin from the 10th–11th centuries. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 60 (2008) 155. A textilek esetében gyakran megfigyelhető, hogy egy új anyag feltűnését követően feltűnik egy új technika is, így történhetett ez a *taqueté*vel is, hiszen miután elkezdték használni a selymet alapanyagként feltűnt a *samit* kötés is és felváltotta azt. Bővebben ld: John Becker: *Pattern and loom. A practical study of the development of weaving techniques in China, Western Asia and Europe* (Rhodos, Copenhagen 1987) 123.

¹⁶ Hampel József: A honfoglalási kor hazai emlékei. In: *A magyar honfoglalás kútffői.* Szerk.: Pauler Gyula – Szilágyi Sándor (Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1900) 668.

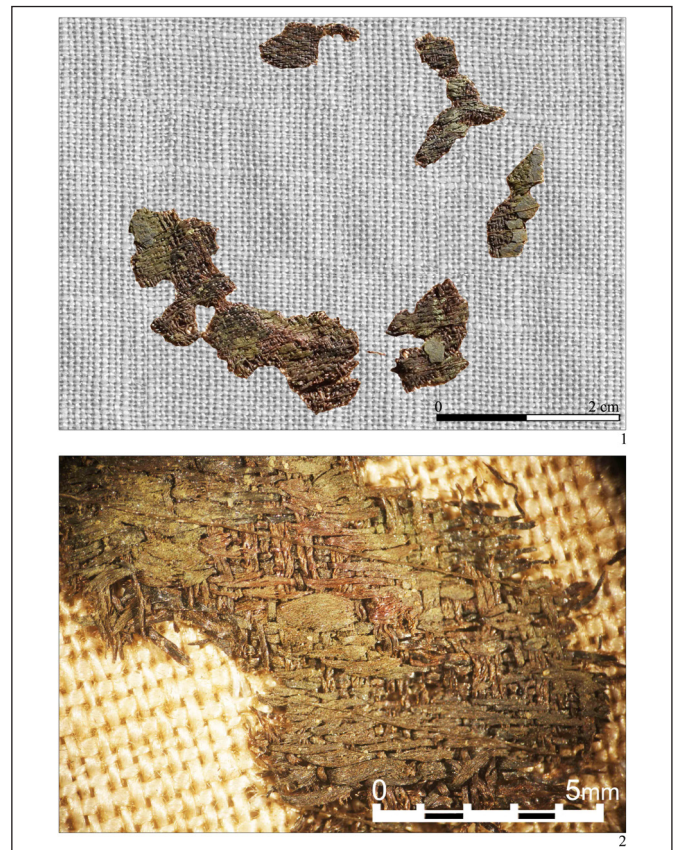
¹⁷ Legutóbb 2009-ben a fonyódi leletek esetében került sor a selyem egyik színének azonosítására. Ld. E. Nagy et al.: Byzantine silk fragments from a tenth-century grave at Fonyód: New data on a garment in the tenth-century Carpathian Basin. *Ars Decorativa* 27 (2009) 25.

¹⁸ Anna Muthesius: *Byzantine Silk Weaving AD 400 to AD 1200* (Verlag Fassbaender, Wien 1997.) 29–31.

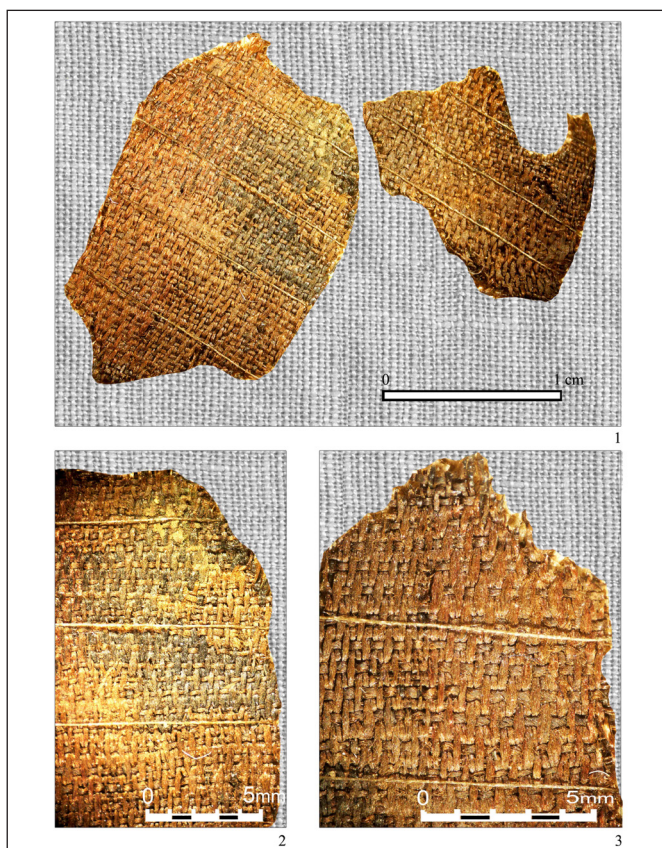
¹⁹ Révész László: *A karosi honfoglalás kori temetők. Régészeti adatok a Felső-Tisza-vidék X. századi történetéhez.* (Miskolc 1996) 26.

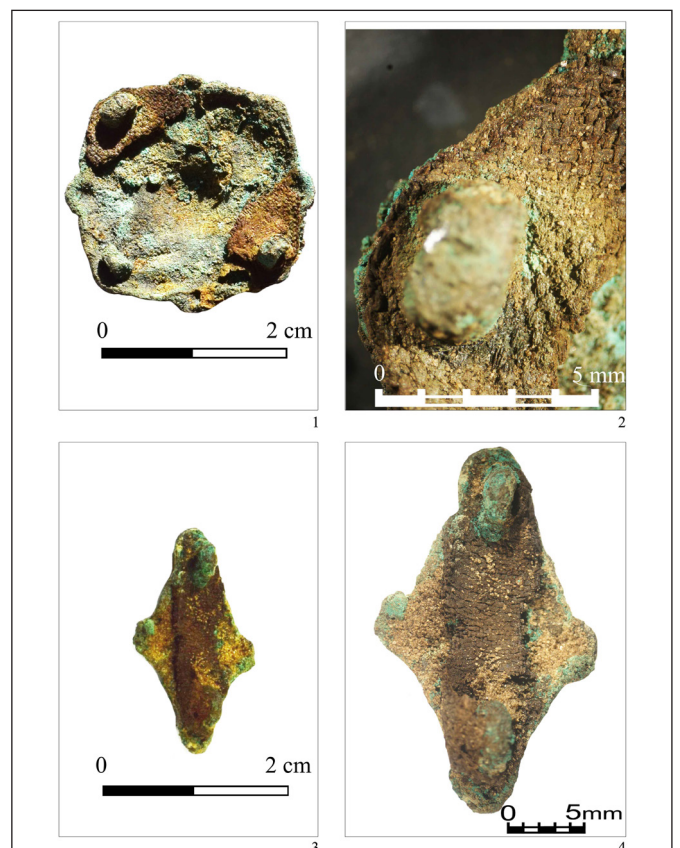
4. kép. A honfoglalás kori textilek kötéstanai összefoglalója

5. kép. Samit töredék a derecskei sírból

6. kép. Mintás és színes taqueté töredéke a derecskei sírból

7. kép. Négyzetes övveret és rombusz alakú ruhaveret hátoldalán megfigyelt selyemtöredék

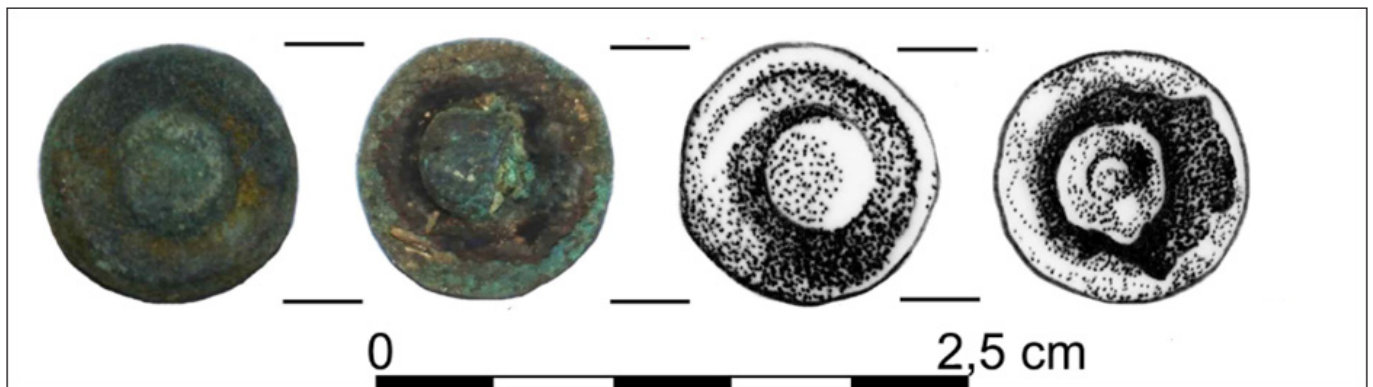
Berta Norbert – Harangi Flórián – E. Nagy Katalin – Türk Attila • Újabb adatok a 10. századi textilek kutatásához

leletanyagából, valamint a gyakran analógiaként idézett kelet-európai és Észak-Kaukázus vidéki 8–10. századi emlékből is.²⁰

Ugyanez a kérdés merül fel a felsőruházat esetében is, ahol az ezüst alapú ötvözetből készült korongok hátoldalán eltérő típusú selyemtöredékek kerültek elő, sőt az egyik korong előoldalát vászonmaradvány borította. Ebből arra következtethetünk, hogy a felsőruházat vászomból készült, és csak a széleit borították selyemmel, amelyre a lemezbe ütött varrólyukak segítségével rögzítették a korongokat.

ÚJABB ADAT A 10. SZÁZADI LÁBBELIK VIZSGÁLATÁHOZ

Nagyon fontos információkat hordoz a sírban talált egyik lábbeliveret hátoldalán megmaradt, mindössze néhány milliméter nagyságú textilmaradvány (8. kép). Ez ugyanis információt szolgáltat az egykori lábbelik selyemmel való borítására. Selyemmel borított – bár veretek nélküli – lábbeliket ismerünk az egykori Szogdia, illetve a mai Kína területének 8–10. századi régészeti hagyatékából.²¹ A Kaukázus térségéből viszont eddig csak olyan lábbeliket közöltek, amelyeket részben borítottak selyemmel. Nevezetesen a lábbeli peremét vagy felső szárát, a lábfejrészen azonban ilyen nem figyelhető meg.

8. kép. Lábbeliveret hátoldalán megfigyelt selyemtöredék

A lábbelik selyemmel való díszítésének szokása nem lehetett ismeretlen és előzmények nélküli a honfoglalók-nál, mivel az etelközi szállásokkal azonosítható szubbotci típusú lelőhelyek egyikén, a dmitrievkai 2. sír esetében ezt megfigyelték és részletesen dokumentálták az ukrán régészek.²² A derecskei apró töredék tehát bizonyítja, hogy egy egészen kisméretű szervesanyag-maradvány is számos jelentős információt hordozhat. Nagy odafigyelés szükséges a sírok bontásánál és a szerves anyagok restaurálásához értő szakember is nélkülözhetetlen, aki már az ásatás helyszínén is részt vesz a sírok feltárásánál, és a szerves eredetű leletanyag szakszerű kezelését elvégzi.

A DERECSKEI SÍR RADIOKARBON VIZSGÁLATA ÉS RÉGÉSZETI KELTEZÉSE

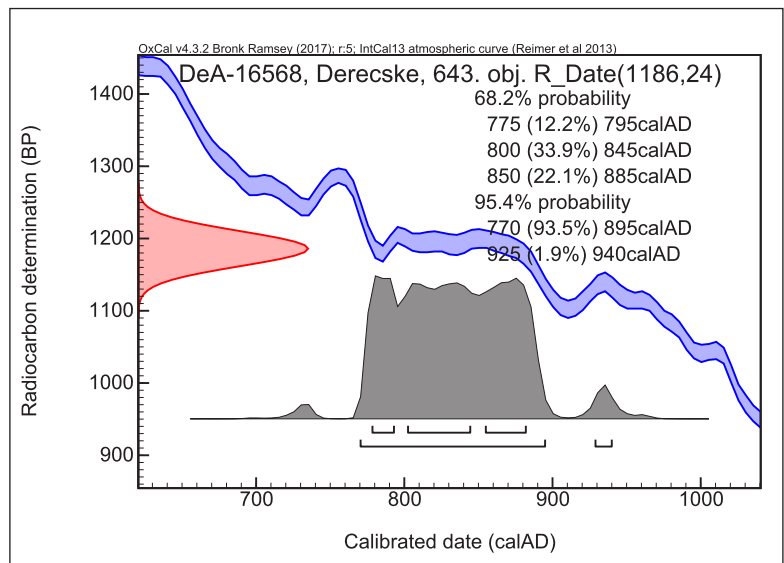
A temetkezés embertani anyagának ¹⁴C vizsgálatát a debreceni MTA ATOMKI laboratóriumában végezték el (9. kép). A sírban fekvő egyén halálának időpontja sajnos a kalibrációs görbén jelentkező 9. századi

²⁰ Teljes selyemből készült Kárpát-medencei 10. századi ruházatra példa: E. Nagy et al.: Byzantine silk fragments from a tenth-century grave at Fonyód New data on a garment in the tenth-century Carpathian Basin. *Ars Decorativa* 27 (2009) 34–36; selyemszegésű vászonruha maradványai pedig a madarasi temetőből ismertek, bővebben ld. Kőhegyi Mihály – T. Knotnik Márta: A madarasi (Bács-Kiskun m.) honfoglaláskori temető textilpántjainak vizsgálata. *Cumania* 7 (1982) 191–200. A Kaukázus északi előterének alán temetőiből mindkét változatra ismerünk példát: Иерусалимская, А. А.: *Мошевая Балка* (Санкт-Петербург 2012) Ил. 54а, Ил. 116.

²¹ Watt, J. C. Y. – E. Wardell, A.: *When Silk Was Gold. Central Asian and Chinese Textiles* (The Metropolitan Museum of Art, New York 1997), illetve egy szintén hasonló darabot Kínában őriznek. *Pair of Woman's Boots with Tying Ribbon* (<https://www.artic.edu/artworks/153627>, utolsó megtekintés: 2018.10.28). A szogdiai darab néhány éve a Sotheby's aukcióján bukkant fel, mára nyoma veszett, valószínűleg magángyűjteménybe került.

²² Маєвська, С. В.: *Залишки текстильних виробів з давньоугорських поховань неподалік с. Дмитрівки на Нижньому Пслі*. In: *Мадяри в Середньому Подніпров'ї. Археологія і давня історія України* 7 (2011) 125–129.

platóra esett, de elmondhatjuk, hogy 93,5 % valószínűséggel legkésőbb 895-ig temették el, azonban a 2 szigma cal. érték felveti a 925–940 közötti időszak lehetőségét is. Régészetiileg tehát érvelhetünk a temetkezés első generációs volta mellett, azonban ezt a kérdést a temető másik két sírjából származó csontanyag radiokarbon vizsgálatával igyekszünk majd pontosítani. Ez a korai adat egybecseng a többi textiletes 10. századi sír kormeghatározásával, valamint a szubbotci leletkor textileteivel, ugyanakkor ellentmond Bálint Csanád korábbi feltételezésének, amely szerint a selymek a 950 után megindult görög térítőtevékenységgel együtt létrejött kereskedelmi kapcsolatok révén jutottak volna a magyarokhoz.²³

9. kép. A derecskei sír radiokarbon kormeghatározásának kalibrált eredménye

ÖSSZEFOGLALÁS

A derecskei női sír itt bemutatott leletei jól illeszkednek a korszakról való ismereteink közé. A 10. századból eddig már több mint száz textilmaradványt ismerünk, amelyek között a selymek aránya kiemelkedő. Ugyanakkor a derecskei sírhoz hasonlóan gyakran megfigyelhetjük eltérő típusú textiletek együttes előfordulását egy temetkezésen belül. A színes, mintás selyem- és más textiletek a honfoglalókról megőrződött írott források adatait tükrözik vissza. Az értékes selyemtextilek jóval nagyobb körben voltak használatban, mint azt korábban a régészeti leletek alapján gondoltuk. A kedvelt színes textilek értékmerő szerepe a bizánci források alapján pontosan kimutatható.²⁴

A derecskei sírban feltárt *taqueté* kötéstípusú selyemlelet párhuzamai Iránból ismertek, előfordulásuk a *samit* típushoz képest is jóval ritkább.²⁵ Gyapjúból ugyan gyakrabban kerültek elő *taqueté* szövéstípussal készült leletek, de ezek is elsősorban a késő antikvitás időszakából származnak.²⁶ A selyemleletek, közöttük elsősorban a *samit* előfordulása a korszak hagyatékában Európa teljes területén adatolható, azonban a *taqueté* selyem nem ismert sem Nyugat-Európában, sem pedig a híres északi viking leletek között.²⁷ Ez arra utalhat, hogy a 10. századi magyarság más selyemforrásokkal (is) rendelkezhetett, hiszen jelen ismereteink alapján ezt nem hozhatták pl. a nyugat-európai kalandozó hadjáratokból.²⁸

²³ Bálint Csanád: X. századi temető a szabadkígyósi-pálligeti táblában (Tenth century cemetery in the Pálliget plot of Szabadkígyós). *A Békés Megyei Múzeumok Közleményei* 1 (1971) 73.

²⁴ Itt elsősorban az ún. Eparkhoszkönyv adataira támaszkodhatunk.

²⁵ A Cleveland Museum of Arts-ban őriznek egy 10–12. századra datált *taqueté*-t. *Taqueté fragments with winged lions in roundels, 899–1160* (<http://www.clevelandart.org/art/1975.45>, utolsó megtekintés: 2018. 10. 28).

²⁶ Becker, John: *Pattern and Loom. A practical study of the development of weaving techniques in China, Western Asia and Europe* (Rhodos International Publishers, Kopenhagen 1986) 85–88; 108–109; Linschied, Petra: *Die frühbyzantinischen Textilien des Römisch-Germanischen Zentralmuseums* (Verlag des Römisch-Germanischen Zentralmuseums, Mainz 2016) 19–20. Ezen kívül Moscovaja Balkából ismertek *taqueté* textilek, amelyek díszítetlenek, és kínai vagy kelet-turkesztáni eredetűek: Bollók et. al.: *Textile remnants in the archaeological heritage of the Carpathian Basin from the 10th–11th centuries. Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 60 (2008) 156.

²⁷ Vedeler, Marianne: *Silk for the Vikings* (Oxbow Books, Oxford–Philadelphia 2014) című műve, amely a viking textilek jelenlegi legteljesebb feldolgozása, nem tartalmaz ilyen típusú selymet. Az egyik legjelentősebb textilszakértő a Nyugat-Európában őrzött középkori keleti eredetű selymeket feldolgozó művében sem tesz említést 10. századra datálható hasonló szövésű selyemről, ld. Muthesius, Anna: *Studies in Byzantine and Islamic Silk Weaving* (The Pindar Press, London 1996).

²⁸ A fonyódi lelet esetében az itáliai kalandozó hadjáratokhoz való kötés több ok miatt is elképzelhető: radiokarbon mérés eredményei, éremmelléklet a sírban, stb. Bővebben ld. E. Nagy et al.: *Byzantine silk fragments from a tenth-century grave at Fonyód: New data on a garment in the tenth-century Carpathian Basin. Ars Decorativa* 27 (2009) 21–49.

Berta Norbert – Harangi Flórián – E. Nagy Katalin – Türk Attila • Újabb adatok a 10. századi textilek kutatásához

Az új adatok további hasonlóságokra mutatnak rá az Észak-Kaukázus közismert 8–10. századi textileivel, vagyis – bár továbbra is fenntartásokkal –, de megalapozottabban használjuk ezt a leletkört az erősen töredékes honfoglalás kori szervesanyag-leletek analógiájaként, illetve a viseleti rekonstrukciókban.

Régészeti ma már egyértelműen kimutatható, hogy a Kárpát-medencébe beköltöző etelközi magyarság keleti kapcsolatrendszere nem szakadt meg a 895-ös honfoglalást követően. Kelet-Európa 10. századi régészeti hagyatékában post-szubbotci lelethorizontok figyelhetők meg a Volgától a Dnyeszterig és a Rusztól a Kaukázus északi előteréig.²⁹ Így a honfoglalás kori textilek elemzésénél és történeti hátterük értelmezésénél az egykorú kori kelet-európai kontextust sem hagyhatjuk figyelmen kívül.

KÖSZÖNYETNYILVÁNÍTÁS

A derecskei sír feltárása és a kutatási projekt összefogása Hoffmann Józsefnek (Salisbury Kft.), valamint Dani Jánosnak (Debreceni Déri Múzeum) köszönhető. A textilek szakszerű restaurálását Szabó Krisztina (Salisbury Kft.) végezte. A leletek vizsgálatára az MNM Országos Restaurátor és Restaurátorképző Központban került sor, amelyért Zsámbéki Annának mondunk köszönetet, a szövetanalízis mikroszkópos felvételeiért pedig Várfalvi Andreának. A radiokarbon kormeghatározás kalibrálását Oross Krisztiánnak (MTA BTK RI), az illusztrációs anyag összeállítását Ambrus Editnek köszönjük.

A kutatás a TÁMOP 4.2.4. A/1-11-1-2012-0001 „Nemzeti Kiválóság Program”, illetve Bolyai+ (ÚNKP-18-4-PPKE-25), valamint a MTA BTK MÓT 28.317/2012 projekt keretében valósult meg. A tanulmány az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

AJÁNLOTT IRODALOM:

BOLLÓK, Á. – KNOTIK, M. – LANGÓ, P. – E. NAGY, K. – TÜRK, A.:
Textile remnants in the archaeological heritage of the Carpathian Basin from the 10th–11th centuries. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungariae* 59 (2008) 147–221.

E. NAGY, K. – BÍRÓ, Á. – BOLLÓK, Á. – KÖLTŐ, L. – LANGÓ, P. – TÜRK, A.:
Byzantine silk fragments from a tenth-century grave at Fonyód: New data on a garment in the tenth-century Carpathian basin (Bizánci selyemruha töredéke egy fonyódi 10. századi sírból: Újabb adatok a Kárpát-medence 10. századi viselettörténetéhez). *Ars Decorativa* 27 (2009) 21–49.

KÖHEGYI MIHÁLY–T. KNOTNIK MÁRTA:
A madarasi (Bács-Kiskun m.) honfoglaláskori temető textilpántjainak vizsgálata. *Cumania* 7 (1982) 191–200.

KNOTIK MÁRTA:
A szabadványosi X. századi sírok textil-maradványainak vizsgálata. *Békés Megyei Múzeumok Közleményei* 1 (1971) 105–114.

ИЕРУСАЛИМСКАЯ, А. А.:
Мощевая Балка: необычный археологический памятник на Северокавказском шелковом пути. Санкт-Петербург 2012.

²⁹ Olekszij Komar: *A korai magyarság vándorlásának történeti és régészeti emlékei*. *Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia* 11. – Magyar Őstörténeti Témacsoport Kiadványok 5. Szerk.: Türk A. – Budai D. (Budapest 2018) 202–237.